

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ



"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

Афанасьєв М.В.
Афанасьєв М.В.

Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	23 «Соціальна робота»
Спеціальність	232 «Соціальне забезпечення»
Освітній рівень	другий (магістерський) рівень
Освітня програма	Управління соціальними проектами

Вид дисципліни

Мова викладання, навчання та оцінювання

базова

українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Сл
С
С

Назарова Галина Валентинівна

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри економіки та соціальних наук
Протокол № 1 від 27.08.2019 р.

Розробники:

Назарова Галина Валентинівна, д.е.н., проф. кафедри економіки та соціальних наук,

Ачкасова Оксана Вікторівна, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: докорінні перетворення в останні десятиліття в економіці та політиці України зумовили значне зростання кількості соціальних проблем як на рівні окремої особистості, соціальної групи, так і суспільства в цілому. Необхідність розв'язання означених проблем активізувала розвиток наук та професій, що покликані забезпечити соціальний захист різних верств населення, поступово зростала значущість підготовки молодих, перспективних наукових кадрів для суспільства. Високі вимоги до якості підготовки майбутнього працівника соціальної сфери стали однією з причин акцентуації уваги на наукову складову у підготовці молодого фахівця, коли його участь у творчій науково-дослідній роботі є вимогою часу, професійним обов'язком. Сучасні фахівці, що зорієнтовані після закінчення закладу вищої освіти на роботу у соціальній сфері, не можуть обійтися без теоретичних знань щодо організації та проведення наукових досліджень у соціальній сфері, без практичних вмінь планувати, організовувати дослідницьку діяльність, обробляти її результати, підводити підсумки і робити висновки.

Мета навчальної дисципліни: формування системи теоретичних знань та інноваційного мислення, оволодіння інструментарієм творчого підходу до вирішення задач у соціальній сфері, а також застосування на практиці методики та техніки дослідницької роботи, необхідної для вирішення задач соціально-економічного характеру.

Курс	1М	
Семестр	2	
Кількість кредитів ECTS	4	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	20
	семінарські, практичні	20
Самостійна робота		80
Форма підсумкового контролю	залік	

інноваційного мислення, оволодіння інструментарієм творчого підходу до вирішення задач у соціальній сфері, а також застосування на практиці методики та техніки дослідницької роботи, необхідної для вирішення задач соціально-економічного характеру.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни: економічного характеру.

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Соціальна економіка та політика	-
Менеджмент у соціальній сфері	-
Міжнародні соціальні інституції та програми	-

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Розуміння поняття науки, її категоріального апарату і функцій.	Ідентифікувати і вірно використовувати основні категорії науки
Використання системного підходу для рішення економічних задач	Застосовувати системний підхід дослідженнях з економічної проблематики, систематизувати фактографічний матеріал
Використання моделювання для вирішення проблемних ситуацій у соціальній сфері	Здійснювати вибір моделей за відповідними характеристиками, проводити критеріальну оцінку адекватності моделі
Розуміння щодо інструментарію наукового дослідження	Здійснювати обґрунтований вибір методичного забезпечення проведення наукового дослідження, використовувати сучасний інструментарій наукового дослідження
Розуміння процесу пізнання і факторів, що на нього впливають	Визначати та формалізувати процес пізнання. Використовувати фактори і технології з метою зростання ефективності процесу пізнання
Спроможність до наукового пошуку і розвитку особистості	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо власного розвитку і творчої праці
Здатність до використання методів наукової полеміки і дискусії для доведення власних переконань	Будувати стратегію наукової суперечки, доводити власну точку зору

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальне наукознавство

Тема 1 Основні поняття про науку та її категорії

Наука як галузь інтелектуальної творчої діяльності. Витоки наукового способу мислення і наукової діяльності. Класифікація наук. Класифікація соціальних наук. Наука як вид економічної діяльності. Фундаментальні науки. Галузеві науки. Інтелектуальні науки як конкретні науки про структури (функціонування, побудови, організації розвитку) об'єктів інтелектуальної дії. Природні та суспільні науки - особливості і принципові відмінності. Основні функції науки пояснююча і прогноуюча. Поняття теорії. Факт. Гіпотеза. Концепція. Співвідношення. Наукові висновки. Закономірність. Закон. Теоретичні основи предметної галузі. Поняття. Категорія. Визначення. Науково-методичний апарат науки. Допущення. Обмеження. Метод. Теорія як науковий метод. Методологія, метод, методика, методологічні принципи. Загальнонаукові методи — емпіричні і теоретичні. Види наукових результатів. Наукові положення. Наукові ефекти. Вихідні посилки. Принципи. Правила. Теоретичні узагальнення. Вірогідність і обґрунтованість наукового результату. Поняття нового наукового результату. Внесок у науку.

Тема 2. Системний підхід

Наука як галузь інтелектуальної творчої діяльності. Витоки наукового способу мислення і наукової діяльності. Класифікація наук. Класифікація соціальних наук. Наука як вид економічної діяльності. Фундаментальні науки. Галузеві науки. Інтелектуальні науки як конкретні науки про структури (функціонування, побудови, організації розвитку) об'єктів інтелектуальної дії. Природні та суспільні науки - особливості і принципові відмінності. Основні функції науки пояснююча і прогноуюча. Поняття теорії. Факт.

Поняття системного підходу. Системний підхід як методологічний базис наукових досліджень. Системний аналіз у наукових дослідженнях. Ідеологія системної практики. Принципи системного підходу. Використання системного підходу у соціальній сфері.

Тема 3. Моделі й моделювання — інструмент науки

Поняття моделі та її роль у науковому пізнанні. Типи моделей. Особливості пізнавальних і прагматичних моделей у соціальній сфері. Статичні й динамічні моделі у соціальній сфері. Абстрактні моделі і роль мов. Установлення подібності між моделлю й оригіналом. Адекватність моделей. Істинність моделей. Динаміка моделей.

Тема 4. Методи наукових досліджень

Науковий метод пізнання. Від здогаду до істини. Аналіз, синтез, класифікація, дедукція, індукція, ідеалізація, абстрагування, моделювання, системний метод, методи спостереження, експеримент, математичні методи, логічний метод, гіпотетичний метод, аксіоматичний метод, конкретно-наукові методи. Дослідження як система. Об'єкт і предмет дослідження. Як створюються теорії. Вибір напрямку досліджень. Наукова задача і наукова проблема. Прагматична задача. Дослідник, дослідження, тезаурус. Основні етапи дослідження. Попереднє вивчення проблеми, розробка варіантів моделі (планів) дослідження, безпосереднє дослідження.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Основні аспекти наукової діяльності у соціальній сфері

Тема 5. Методика і техніка дослідницької роботи у соціальній сфері

Поняття методики. Розробка гіпотези, методики дослідження і робочого плану. Спільне і різне в науковому й інформаційному пошуку. Інформаційний пошук. Методика і техніка пошуку інформації. Методика вивчення й обробки літературних джерел. Вивчення практики і досвіду інших досліджень. Первинна обробка й систематизація матеріалу. Реалізація результатів дослідження.

Тема 6. Психологія наукової творчості

Процес пізнання людиною навколишнього світу — відчуття, сприйняття, уява, логічне мислення, порівняння, аналіз і синтез, абстракція. Узагальнення. Основні закони логіки — закон протилежності, закон виключення третього, закон достатньої підстави. Мислення — побутове, наукове, практичне, вертикальне та латеральне мислення. Загальнологічні форми мислення — поняття, судження, умовивід. Локально-логічні форми теоретичного мислення — гіпотеза, теоретична ідея. Принципи системного мислення в науковій творчості. Спонування до наукової творчості. Інтуїція і творчість. Мистецтво творчого мислення. Про красу науки.

Тема 7. Представлення результатів досліджень

Презентація результатів досліджень. Науково-технічний звіт, монографія, дисертація, стаття, тези доповіді.

Принципи організації наукової праці. Самоорганізація наукової праці.

Тема 8. Мистецтво наукової полеміки і дискусій

Дискусія як форма наукової комунікації. Стратегія і тактика полеміки. Коректні і некоректні прийоми пошуку істини. Способи аргументації в науковій дискусії.

Тема 9. Розвиток здібностей до наукової діяльності

Інтелект. Фактори та етапи творчого мислення. Властивості й особливості мислення вченого. Суб'єктивні уявлення наукових задач. Фактори, що визначають рішення наукової задачі. Механізми мислення вченого. Перешкоди творчого мислення. Інтуїція і творчість. Творчість і самоактуалізація.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають: поточний контроль, модульний контроль та підсумковий/семестровий контроль.

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах: активна робота на лекційних заняттях; активна участь у виконанні практичних завдань; активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях; проведення поточного тестування; проведення письмової контрольної роботи; експрес-опитування.

Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за накопичувальною 100-бальною системою за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Модульний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. Колоквиум – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Колоквиум проводиться 2 рази за семестр та включає практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля. Завдання для колоквиуму оцінюються відповідно до технологічної карти накопичувальних рейтингових балів з навчальної дисципліни "Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері".

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі заліку. Заліки – форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, загальна оцінка за дисципліною розраховується як середньоарифметична за двома модулями

Поточний контроль проводиться 2 рази за семестр у вигляді письмової контрольної роботи, яка включає тестові запитання одиничного і множинного вибору та роботи

щодо перевірки знань основних категорій навчальної дисципліни. Залік виставляється за сумою балів набраних за результатами поточного контролю. Загальна кількість балів за результатами всіх видів контролю максимальна для отримання заліку за дисципліною – 100, мінімальна – 60.

Студент не допускається до складання заліку, якщо кількість балів, одержаних за змістовні модулі впродовж семестру в сумі не перевищуватиме 59 балів, а також якщо студент немає жодної оцінки з поточного модульного контролю.

Розподіл балів за тижнями згідно технологічної карти подано в табл. 1

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Практичні заняття	Перевірка домашніх завдань	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Презентація	Наукова стаття	Усього	
Загальне наукознавство	Тема 1	1 тиждень	1,5						1,5	
		2 тиждень		2,5	2				4,5	
	Тема 2	3 тиждень	1,5						1,5	
		4 тиждень		2,5	2				4,5	
	Тема 3	5 тиждень	1,5			5			6,5	
		6 тиждень		2,5	2				4,5	
	Тема 4	7 тиждень	1,5						1,5	
		8 тиждень		2,5	2		10		14,5	
Основні аспекти наукової діяльності у соціальній сфері	Тема 5	9 тиждень	1,5						1,5	
		10 тиждень		2,5	2				4,5	
	Тема 6	11 тиждень	1,5						1,5	
		12 тиждень		2,5	2	5			9,5	
	Тема 7	13 тиждень	1,5						1,5	
		14 тиждень		2,5	2			5	9,5	
	Тема 8	15 тиждень	1,5	2,5	2				6	
		16 тиждень	1,5	2,5	2				6	
	Тема 9	17 тиждень	1,5	2,5	2		10	5	21	
	Усього			15	25	20	10	20	5	5

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведеною в табл. 2

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

5. Рекомендована література

Основна

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
2. Гуроров О. І. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – Х.: ХНАУ, 2017. – 272 с.
3. Лудченко Л. А. Основы научных исследований. Учебное пособие / Л. А. Лудченко, Я. Л. Лудченко, Т. А. Примак. — К.: Тов. “Знання”; КОО, 2000, — 114 с.
4. Пушкар О. І. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.050109 усіх форм навчання / О. І. Пушкар, О. А. Єрмоленко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 88 с.

Додаткова

5. Ашерев А. Т. Подготовка, экспертиза и защита диссертаций: Учебное пособие. — Харьков: Изд. УИПА, 2002. — 136 с.
6. Диалектика и системный анализ / Под ред. Д. М. Гвишиани. — М.: Диалектика, 1993. — 336 с.
7. Дюркгейм Э. Социология. — М.: Канон, 1995. — 348 с.
8. Івакин О. А. Основи епістемології: теорія і методологія наукового пізнання: Науковий посібник для студентів магістерського відділення та аспірантів — Одеса: Юридична література, 2000. — 112 с.
9. Ивин А. А. Искусство правильно мыслить. — М.: Просвещение, 1990. — 224 с.
10. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
11. Кун Т. Структура научных революций. — М.: Прогресс, 1975. — 288 с.
12. Логика: Курс лекцій / А. А. Ерышев, Н. П. Лукашевич, Е. Ф. Сластенко. – К.: МАУП, 2000. – 184 с.
13. Меркулов И. П. Гипотетико-дедуктивная модель и развитие научного знания. — М.: Наука, 1980. — 240 с.
14. Ниренберг Джеральд И. Искусство творческого мышления: Перевод с английского. Мн.: ООО „Попурри”1996. — 270 с.
15. Панковская П. Я. Методология научных исследований: Курс лекций. – Мн.: ООО «Информпресс», 2002. – 176 с.
16. Перегудов Ф. И. Введение в системный анализ / Ф. И. Перегудов, Ф. П. Тарасенко. — М.: Наука, 1989. — 368 с.
17. Поппер К. Логика и рост научного знания. — М.: Мысль, 1983. — 606 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

18. Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.top-personal.ru>.

19. Міністерство праці та соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>.

20. Персональна навчальна система дисципліни «Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=4827>